

GURUHLARARO VA GURUH ICHIDAGI LOYIHALAR

Raupova Obidaxon Muhammad qizi

Toshkent Amaliy fanlar universiteti,
3-bosqich, pedagogika-psixologiya yo'nalishi talabasi

Akbaraliyeva Asilaxon

Ilmiy rahbar: Toshkent Amaliy fanlar universiteti,

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14535090>

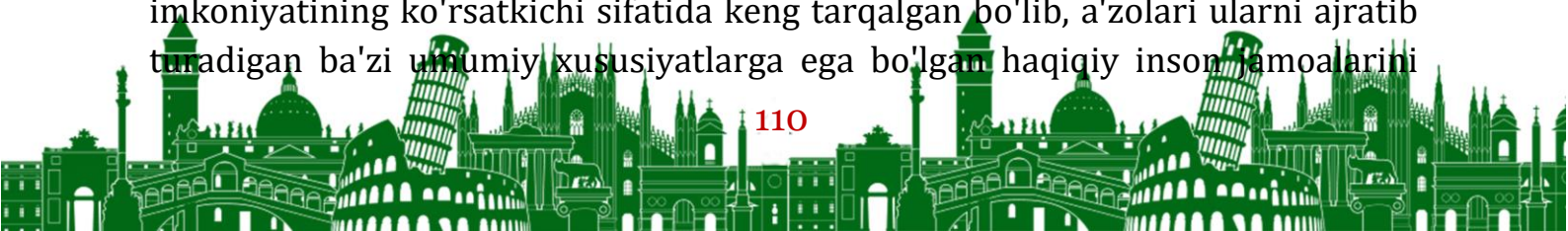
Annotatsiya: Maqolada guruh ichidagi va guruhlararo loyihalar tushunchasi, ularning afzalliklari va duch kelinadigan muammolar tahlil qilinadi. Guruh ichidagi loyihalar mas'uliyatni taqsimlash, ijodkorlik va samaradorlikni oshirishga yordam beradi, ammo muloqot muammolari va ziddiyatlar jarayonni murakkablashtirishi mumkin. Guruhlararo loyihalarda esa tajribalarni birlashtirish va resurslardan unumli foydalanish imkoniyati mavjud bo'lsa-da, maqsadlarning uyg'unlashmasligi va aloqa qiyinchiliklari muammolarni keltirib chiqaradi. Maqola samarali hamkorlikni ta'minlash uchun strategiyalar va yechimlarni o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zi: eksperimental psixologiyada, katta guruhlar, psixologik bilimlar, shaxs, psixologik holatlar, shaxsning psixologik xarakteristikasi.

Buguni kunda shaxs o'zining kimligini anglashga intilishdan, o'z ruhiy dunyosini va o'zgalar ruhiyatini bilish istagi paydo bo'lishdan, tabiat va jamiyat hodisalarini tushunishga ehtiyoj sezishdan, o'tmish, hozirgi zamon, kelajak haqida mulohaza yuritishdan e'tiboran psixologiya fan sifatida rivojlana boshladi. Psixologik bilimlar juda uzoq o'tmish tarixga ega bo'lsa-da, lekin u fan sifatida falsafadan XIX asrga kelib ajralib chiqdi. Psixologiyani alohida fan sifatida ajralib chiqishga o'sha davrda kishilik jamiyatida yuz berayotgan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy o'zgarishlar sabab bo'ldi, chunki bular ijtimoiy zaruriyatning taqozosi edi. Psixologik holatlarni tadqiq qilish, ya'ni psixika mohiyatini tushunish maqsadida o'sha davrda eksperimental ilmiy psixologik laboratoriyalar vujudga kela boshladi. Etimologik jihatdan "guruh" ikkita ildizga qaytadi: "tugun" va "aylana". XVII asrda guruh atamasi (italyancha groppo, gruppo dan) rassomlar va haykaltaroshlar tomonidan tasviriy materialni tartibga solish usulini belgilashda ishlatilgan bo'lib, unda

ko'rinadigan birlikni tashkil etuvchi figuralar yaxlit badiiy tassurot qoldiradi. XVIII

asrda. bu so'z ma'lum miqdordagi bir hil jonsiz narsalarni birlashtirish imkoniyatining ko'rsatkichi sifatida keng tarqalgan bo'lib, a'zolari ularni ajratib turadigan ba'zi umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan haqiqiy inson jamoalarini

nomlash uchun ishlatila boshlanadi. Biroq "guruh" so'zi bilan belgilangan hodisa keng va ongli ilmiy va psixologik qiziqish mavzusiga aylanganiga qadar butun bir asr o'tdi. Ijtimoiy guruhning psixologik kashfiyoti inson munosabatlarining maxsus haqiqati sifatida 19-asrning ikkinchi yarmida sodir bo'ldi, psixologik va sotsiologik bilimlarning yangi "tantanali" bo'limi - psixologiyani rivojlantirish uchun hal qiluvchi stimul bo'lib xizmat qildi. Aynan tarixiy jarayonlarni (davlatlarning shakllanishi, inqiloblar, urushlar, sanoatlashtirish, urbanizatsiya, aholining ijtimoiy va kasbiy harakatchanligining oshishi va boshqalar) tushunishga harakat qilib, tahlilga o'tdi. Asosan spekulativ bu xalqning, jamiyatning, ommaning, olomonning, jamoatchilikning psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib, bu tarixni borishini yirik ijtimoiy jamoalar psixologiyasi belgilaydi deb hisoblaydi. Shaxsning ijtimoiy-psixologik xarakteristikasi, shaxs tushunchasi, jamiyat va shaxsning o'zaro munosabati, shaxs faolligi, shaxsning guruhdagi o'rni, kommunikativ, perseptiv va interaktiv ta'sirlar tizimidagi o'rni muammosi, shaxs va uning ijtimoiy psixologik xususiyatlari, ijtimoiy-psixologik tahlilda differensial psixologik ma'lumotlarga e'tibor qaratish, shaxs tiplari va ularning psixologik xarakteristikasi, shaxsning kommunikativ xususiyatlari, shaxsning kognitiv murakkabligi va kognitiv stili muammosi, shaxs va o'zaro ta'sir muammosi, shaxsni birgalikdagi harakatlarga tayyorgarligi.

XIX asrning oxiriga kelib. "milliy xarakter", "milliy ong (o'z-o'zini anglash)", "ijtimoiy tafakkur", "mentalitet", "jamoaviy vakolatxonalar" kabi tushunchalar ijtimoiy psixologiyaning kontseptual apparatiga qat'iy kirib keldi. G.M. Andreevaning fikriga ko'ra, ijtimoiy psixologiya uchun ko'p odamlarning oddiy bayonoti yoki hatto uning ichida qandaydir munosabatlarning mavjudligi yetarli emasligini ta'kidlash muhimdir. Shaxs mansub bo'lgan guruhlarining mazmunli xususiyatlari, muayyan ijtimoiy guruhning shaxsiga ta'sirining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash alohida qiziqish uyg'otadi. Guruhni ijtimoiy faoliyat subyekti sifatida taklif qilingan talqiniga asoslanib, biz uning guruhga xos psixologik xususiyatlari sifatida belgilanadigan ba'zi bir (faoliyat subyekti sifatida) xususiyatlarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin. Uchun guruh psixologik xususiyatlari olimlar murojaat guruh manfaatlarini, guruh ehtiyojlarini, guruh normalari, guruh qadriyatlar, guruh fikriga, guruh maqsadlari. Konkret faoliyat odamlarning tabiiy ehtiyojlari asosida tashkil bo'ladigan bunday tabiiy guruhlarining o'zi kishilarning soniga karab katta kichik guruhlarga bo'linadi. Katta guruhlar uni tashkil etuvchilarning maqsadlari fazoviy joylashishlari, psixologik xususiyatlariga qarab, uyushgan va uyushmagan turlarga kichiklari

esa o'z navbatida endi shakllanaetgan diffo'z hamda taraqqiyotning yuksak pogonasida kutarila olgan jamoa turlariga bo'linadi. Guruhlarning ijtimoiy psixologiya uchun ayniksa muxim hisoblangai turlariga ta'rif berish va ularning psixologik qonuniyatlarini o'rganishni maksad kilib kuygan holda, bevosita katta guruhlarining ijtimoiy psixologik qonuniyatlarini o'rganishga utamiz. Katta guruhlar psixologiyasiga xos xususiyatlar va ularni ilmiy tadqiq qilish printsiplari.

Katta guruhlar kishilarning shunday birlashmalariki, undagi odamlar soni avvalo ko'pchilikni tashkil etib, ma'lum sinfiy, ilmiy, irkiy, professional belgilar ularning shu guruhga mansubligini ta'minlaydi. Katta guruhlarini tashkil etuvchilar ko'p sonli bo'lganligi va ular hulq-atvorini belgilovchi mexanizmlarning o'ziga xosligi tufayli bo'lsa kerak, ijtimoiy psixologiyada olimlar ko'pincha kichik guruhlarda ish olib borishini afzal kuradilar. Lekin katta kishilar uyushmasining psixologiyasini bilish juda katta tarbiyaviy va siyosiy mafkuraviy ahamiyatiga ega. Bu sohadagi tadqiqotlarning kamligi bir tomondan, aytib utilganidek, ko'pchilikni kamrab olishda qiyinchiliklar bo'lsa, ikkinchi tomondan, katta guruhlar psixologiyasini o'rganishga karatilgan metodik ishlar zaxirasining kamligidir. Masalan, ishchilar yoki zielilar sinfi psixologiyasi o'rganilishi kerak, deylik. Avvalo usha ishchilarning soni ko'p, qolaversa, ishchilarning o'zi turli ishlab chikarish sharoitlarida ishlaetgan, turli iklim sharoitlarida yashayotgan turli millatga mansub kishilardir. Ularning barchasini kamrab oladigan yagona ishonchli metodikani topish masalasi tadqiqotchi oldiga juda jiddiy muammolarni quyadi. Shuning uchuk ham xar bir katta guruhga taallukli bo'lgan asosiy etakchi sifatni topish va shu asosda uning psixologiyasini o'rganish xozircha ijtimoiy psixologiyadagi asosiy metodologik yo'llanma bo'lib kelmoqda.

Bugungi kunda "Ijtimoiy psixologiya, etnopsixologiya" (psixologiya fanlari) dastur yoshlarning olam, jamiyat va insonning o'rganishi psixologik bilimlarga zaruratning mavjudligi; ularning dunyoqarashini boyitish va rivojlantirishda psixologik qonuniyatlarni o'rganish ehtiyojining mavjudligi; inson psixologiyasining umumiy psixologik qonuniyatlarini, shaxs va voqelik, shaxs va jamiyat, shaxs va predmetlar olami orasidagi munosabat, voqelikni anglashi, olamni psixologik tahlili,

Hozirgi kunda noeksperimental metodlar psixologiyada keng qo'llanilmoqda, ayniqsa onlayn platformalarda anketalar va intervyular yordamida. Zamonaviy tadqiqotlarda noeksperimental metodlar turli sohalarda keng qo'llaniladi va ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va xulosa chiqarish

jarayonlarida muhim rol o'ynaydi. Bu metodlar eksperimentlar o'tkazmasdan, mavjud holatlar va muammolarni o'rganishga qaratilgan. Quyidagi noeksperimental metodlar keng tarqalgan ma'lumotlarni o'rganish, statistik tahlil va natijalarni umumlashtirish orqali xulosa chiqarish. mavjud jarayonlarni, hodisalarni yoki muammolarni kuzatish va ularni tahlil qilish. Bu metodda izlanayotgan ob'ektning tabiiy holatidagi harakatlari o'rganiladi. respondentlardan ma'lumot to'plash uchun savollar berish. Bu metod, odatda, anketalar yoki intervyular orqali amalga oshiriladi. metodlari: mavjud materiallarni (masalan, matnlar, suratlar) chuqur tahlil qilish va yangi ma'lumotlarni olish uchun turli usullarni qo'llash. holatlarni chuqur o'rganish va ularni tahlil qilish. Bu usulda muammoni batafsil o'rganish va uning sabablari.

Fokus-guruhlarning mohiyati : Fokus-guruhlar muayyan mavzuda bir necha odam bilan muhokama olib borish orqali ularning fikrlarini o'rganish imkonini beradi. Bu metod yangi g'oyalar va qarorlarni ishlab chiqishda samarali. Fokus-guruh o'tkazish jarayoni : Fokus-guruhni o'tkazishda moderator muhim rol o'ynaydi. U muhokamani boshqaradi va ishtirokchilar orasidagi interaktivlikni ta'minlaydi.

Xulosa

Olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, boshqalar bilan hamkorlikda bo'lgan individ faoliyatining tezligi oshadi, lekin harakatlar sifati ancha pasayishi aniqlandi. Bunday ma'lumotlar boshqalarning tadqiqotlarida ham qayd etildi. Bu psixologik hodisa eksperimentaal psixologiyda fasilitatsiya nomini oldi, uning mohiyati shundan iborat ediki, individning faoliyat mahsullariga uning yonida bo'lgan boshqa individlarning bevosita ta'siri bo'lib bu ta'sir avvalo sensor kuchayishlar hamda ish-harakatlarning, fikrlashlarning tezligida namoyon bo'ladi. Lekin ayrim eksperimentlarda teskari effekt ham kuzatildi, ya'ni boshqalar ta'sirida individ reaksiyalaridagi tormozlanish faoliyatining susayishi holatlari bu narsa fanda ingibitsiya deb ataladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tajfel, H., & Turner, J. C. - An Integrative Theory of Intergroup Conflict
Guruhlararo munosabatlar va konfliktlar haqida asosiy nazariy tahlilni taqdim etadi.
2. Hackman, J. R. - Groups That Work (and Those That Don't)
Samarali guruhlar va ularning muvaffaqiyat omillari haqida amaliy tavsiyalar beradi.
3. Baron, R. S., Kerr, N. L., & Miller, N. - Group Process, Group Decision, Group Action

Guruh qaror qabul qilish jarayonlari va guruh ichidagi muloqotning xususiyatlari haqida soʻz yuritiladi.

4. Katz, D., & Kahn, R. L. - The Social Psychology of Organizations

Ushbu kitob guruh ichidagi va guruhlararo dinamikalarni tushunish uchun muhim nazariyalar va amaliy misollarni taqdim etadi.

5. Tuckman, B. W. - Developmental Sequence in Small Groups

Guruh rivojlanish bosqichlarini oʻrganish va guruh ichidagi jarayonlarni chuqur tahlil qilish uchun foydalaniladi.

6. Forsyth, D. R. - Group Dynamics

Guruh tuzilmalari, guruh qarorlari, yetakchilik va konflikt boshqaruvi haqida keng qamrovli maʼlumot beradi.

